

הגדרת קרן

א. ספרות התנאים

כבר ציינו בשיעור את הנתון שבספרות התנאים המונח קרן נמצא רק במשנה פ"ב מ"ה, אך שהוא לא משמש כשם של אב נזיקין בתורת התנאים. כמו כן ציינו למשמעות המנוח "אב נזיקין" בתורת התנאים ולהעדר הזכרת המונח תולדות. לאור זאת, ננסה לעמדם על האופן בו תנאים כינו את "קרן" ואת התכונות שייחסו לו.

1. עיינו במקורות המצורפים מהמכילתות והתוספתא. צרפו לזה את מה שעלה מעיונכם במשנה.
2. נקודות לעיון:
 - (א) כיצד מכנים התנאים את אב הנזיקין של נגיחה?
 - (ב) איזו תכונה מרכזית שלו הם מציינים?
 - (ג) רשימת ההרחבה של נגיחה – באיזה הקשר הוא מצוי בספרות התנאים? לאור זאת, מהו המכנה המשותף העומד בבסיס רשימה זו?

ב. בבלי וראשונים

1. קביעת קרן כאב – עיינו ב: בברייתא.
2. כוונתו להזיק – עיינו בסוגיות בהם מופיע מאפיין זה של קרן:
 - (א) ב: - סוגיית הגמרא המגדירה את קרן כאב ואת תולדותיו.
 - (ב) ד: - מסגרת הסבר ל"לא ראי זה".
 - (ג) ה: - במסגרת דבר רבא, "כולהו כי שדית".
 - (ד) יט: - "בעי רב עינא... תיקר".
 - (ה) כו., "איבעיא להו רגל שדרסה... כוונתו להזיק" (למי שיש זמן, מומלץ לעיין בראיות של הגמרא).
 - (ו) מ:, "אמר מר נוגח משלם את הכופר... כמעושה".
3. משונה:
 - (א) יד., "גופא... וסיפא רבנן", ובנסוח כ"י פירנצה (מצורף). התמקדו רק בניסוח של עמדת ר"ט וחכמים, אין צורך להיכנס לעובי הקורה לשאילת אחידות הברייתא.
 - (ב) טו:, "והשתא דאמרת פלגא נזקא... משמתין ליה", ובתד"ה והשתא דאמרת.

א. מכילתות

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כא

וכי יגח אין לי אלא נגיחה, מנין לעשות נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיחה?
 ודין הוא, חייב שור בשור ושור באדם, מה מצינו שור בשור עשה בו נגיחה רביצה נשיכה בעיטה כיוצא בנגיפה
 אף בזה נעשה בו נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיחה (זה שנידון בנפשו),
 ועוד קל וחומר, מה שור בשור שאין נידון בנפשו עש' בו נגיחה נשיכה רביצה בעיטה כיוצא בנגיפה זה שנידון
 בנפשו אינו דין שנעשה בו נגיפה נשיכה רביצה בעיטה כיוצא בנגיחה,
 לא אם אמרת שור בשור שעשה בו את שאין מתכוין כמתכוין תאמר בזה שלא עשה בו את שאין מתכוין
 כמתכוין
 ת"ל ומת לעשות נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיחה.

...

ונפל שמה שור או חמור

אין לי אלא שור וחמור המיוחדין מנין לעשות שאר בהמה חיה ועוף כיוצא בשור
 ודין הוא מה השור שאין מועד לעולם עש' בו שאר בהמה חיה ועוף כיוצא בשור, בור שמועד לעולם אינו דין
 שנעשה בו שאר בהמה חיה ועוף כיוצא בשור?
 לא אם אמרת בשור שדרכו לילך ולהזיק, תאמר בכור שאין דרכו לילך ולהזיק,
 ת"ל ונפל שמה שור או חמור לעשות שאר בהמה חיה ועוף כיוצא בשור
 ר' יוסי אומר מש' ר' ישמעאל נאמ' כן שור חמור ונאמ' לענין שבת שור וחמור (דב' ה יג), מה שור וחמור
 האמ' לענין שבת (שנא) עש' שאר בהמה חיה ועוף כיוצא בשור, אף שור וחמור האמ' כן לענין נזקין נעשה שאר
 בהמה חיה ועוף כיוצא בשור,
 מה ת"ל ונפל שמה שור או חמור?
 שור ולא בן ולא בת, חמור ולא עבד ולא אמה.

שהיה בדין, מה שור שאין מועד לעולם הרי הוא חייב על הבן ועל הבת על העבד ועל האמה, בור שמועד לעולם אינו דין שיהא חייב על הבן ועל הבת ועל העבד ועל האמה?
לא אם אמרת בשור שדרכו לילך ולהזיק תאמר בבור שאין דרכו לילך ולהזיק,
ת"ל ונפל שמה שור או חמור שור ולא בן ולא בת חמור ולא עבד ולא אמה

...

(לה) וכי יגף אין לי אלא נגיפה מנין לעשות נגיחה נשיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיפה ודין הוא חייב שור באדם ושור בשור, מה מצינו שור באדם עשה בו נגיפה נשיכה רביצה >ו< בעיטה כיוצא בנגיחה אף זה נעשה בו נגיחה נשיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיפה, ועוד קל וחומר, מה שור באדם שלא עשה בו את שאין מתכוין כמתכוין עשה בו נגיפה [נ]שיכה רביצה ובעיטה כיוצא בנגיחה זה שעשה בו את שאין מתכוין כמתכוין אינו דין שנעשה בו נגיחה נשיכה רבי' ובעי' כיוצא בנגיפה,
לא אם אמרת בשור (ו)באדם שנידון בנפשו, תאמר בזה שאין נידון בנפשו
ת"ל ומת לעשות נגי' נשי' רבי' ובעי' כיוצא בנגיפה

מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כב

ושלח את בעירה
אין לי אלא שן לאכל את הראוי לה ולרגל לשבר כדרך הילוכה, מנין לשן לאכל את שאין ראוי לה. ולרגל לשבר
שלא כדרך הילוכה?
ת"ל ובער בשדה אחר לרבות דברים אחרים,
יכול על הכל משלם נזק שלם, ודין הוא והלא שור שהזיק את חבירו בכלל היה, ולמה יצא להקיש אליו, מה שור מיוחד שהזיק כדרכו בשאין ראוי לו בתם משלם חצי נזק ובמועד נזק שלם, כך כל דבר שהזיק כדרכו בשאין ראוי לו בתם משלם חצי נזק ובמועד נזק שלם.

מכילתא דר"י, עמ' 287 במהדורת הורוביץ-רבין

וכי יפתח איש בור למה נא?
עד שלא יאמר, יש לי בדין - הואיל והשור ממונו והבור ממונו, אם למדת על שהוא שור על ידי שורו לא יהיה חייב על ידי בורו?
ת"ל או כי יכרה איש הא לפי שלא זכיתי מן הדין צריך >עמ' 288 בהור'< הכת' להביאו
עמ' 289

וכי יגוף בכלל נגיפה נגיחה דחייה רביצה בעיטה דברי ר' יאשיה אבא חנין או' משום ר' אליע' בכלל נגיפה נגיחה דחייה רביצה ובעיטה ונשיכה מנין ת"ל ולא ישמרנו בעליו והרי דברים קל וחור' אם כשישמרו ויצא והזיק חייב קל וחור' עד שלא ישמרנו ומה ת"ל לא ישמרנו בעליו אלא שהוסיף הכת' עוד שמירה אחרת ואיזו זו נשיכה
עמ' 298

ארבעות כללות היה ר' שמע' בן אלע' או' משום ר' מאיר בנזקים:
מכל מקום שיש רשות למזיק ולא לניזק פטור
לניזק ולא למזיק חייב

לניזק ולמזיק אפי' מיוחדות כגון חצר של שותפין הפונדקי לא לניזק ולא למזיק כגון רשות אחת - על השן ועל הרגל ועל השאר מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק
בכל מקום שיש רשות לניזק ולמזיק והבקעה ורשות הרבים וכיוצא בהן - על השן ועל הרגל פטור ועל השור מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

ג. תוספתא

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמו) פרק א הלכה ו

בהמה שנכנסה מאיליה לרשות היחיד והזיקה בידה וברגלה ובקרנה ובעול שעליה ובמשוי שעל גבה ובעגלה כשהיא מושכת משלמת נזק שלם והמזיק בכרמלית משלם נזק שלם

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמו) פרק א הלכה ט

ארבעה כללים היה ר' שמעון בן לעזר או' בנזקין:
כל מקום שיש רשות לנזק ולא במזיק חייב בנזק שלם
למזיק ולא לניזק פטור מן הכל

לזה ולזה כגון חצר השותפין והבקעה [על השן ועל הרגל פטור על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצ' ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק
כל מקום שאין רשות לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניה' על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיח' ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

ר' אליעזר ור' שמעון אומר ר' טרפון היה אומר על הכל משלם נזק שלם וחכמים אומרים] על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

שור המזיק ברשות הניזק כיצד?

נגח נגף נשך רביץ בעט ר' מאיר אומר משלם נזק שלם וחכמים אומר על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ב הלכה ב

אי זהו תם ואי זהו מועד מועד שהעידו בו שלשה ימים ותם שהיו התינוקות ממשמשין לו בין קרניו

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ג הלכה א

שור שהזיק שהיה מועד בקרנו ותם בשנו וחבל בזה ובזה תם משלם חצי נזק מגופו מועד משלם נזק שלם מן העליה אין שם עליה תם משלם חצי נזק מגופו מועד יוציא ויבקש לעליה

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ה

הלכה ח

[כנוס שורך ואני אשמרנן] הזיק פטור הוזק חייב כנוס שורך ושמרו הוזק חייב הזיק משלם נזק שלם דברי ר' מאיר וחכמים אומר על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה על נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

הלכה ט

הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשותו בא שור ממקום אחר שלא ברשות נגח נגף נשך רביץ בעט ר' מאיר אומר משלם נזק שלם וחכמים אומר על השן ועל הרגל משלם נזק שלם על נגיחה ועל נגיפה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק

בבא קמא יד ע"א פירוצה 9-7

גופא ארבע כללות היה ר' שמע' בן אלעז' אומר בנז[קין כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל חייב על הכל לא קתני אלא [חייב] בכל בכולי[ה] נזק(י).

מני ר' טרפון היא דאמ' משונה [ב]חצר הניזק נזק שלם משלם

אימ' סיפא לא לזה ולא לזה [כגון חצר שאינה של שניהם חייב ב] ?ה? + על השן ובעל הרגל

מאי לא לזה ולא לזה אילימא לא לזה ולא לזה (אלא) אלא לאחר הא בעינא ובער בשדה אחר וליכא

אלא פשיט' לא לזה ולא לזה אלא דחד מינייהו וקתני [סיפא] תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם

אתאן לרבנן דאמ' מש[ן]נה בחצר הניזק חצי נזק משלם

רישא ר' טרפון וסיפא ורבנן?

אין